

Var går gränsen?

Så här använder du materialet



Så här använder du materialet

Handledningen innehåller faktatexter, frågeställningar och övningar för ämnesövergripande temaundervisning kring könsroller, jämställdhet, genus, heteronormativitet, integritet och sexuellt självbestämmande, sexuella trakasserier och sexualbrott. Handledningen är avsedd att användas från år sju i grundskolan till år tre i gymnasieskolan. Detta kan tyckas vara ett alltför brett åldersspektrum, men temans frågeställningar och övningar ökar stegvis i svårighetsgrad, och pedagogen kan utifrån elevernas ålder och mognad välja en nivå som passar just dem. Handledningen kan utifrån sin breda åldersspridning även användas för att hitta en röd tråd och samverka kring materialets frågeställningar över årskurserna och kanske till och med mellan en grund- och gymnasieskola på en ort.

Varför ska skolan arbeta med frågor om sexualbrott och sexuella trakasserier?

I Sexualbrottsofferutredningens promemoria (Ju 2004:I) konstateras att ungdomar har bristande kunskaper och vanföreställningar om sexualitet och sexuallivet samt om genusfrågor och jämställdhet. De ungas okunskap leder bland annat till att många övergrepp aldrig anmäls då den utsatte inte vet att det den har blivit utsatt för, är ett lagbrott. Okunskap leder även till att många övergrepp begås utan att förövaren är medveten om att handlingen är ett lagbrott.

Enligt skolplikten ska alla barn genomgå grundskolan. Skolan är därför en av landets största arbetsplatser. Dagligen möts och stöts hundratusentals barn, ungdomar och vuxna i denna miljö. Det är därför inte förvånande, om än beklagansvärt, att skolan även är en miljö där många utsätts för övergrepp och kränkningar. I en skolmiljö där en tillåtande eller passiv attityd till olika former av sexuella trakasserier är rådande bland elever och skolpersonal, ökar risken för att övergrepp och kränkningar blir allt vanligare och eskalerar i grovhet.

De frågor som handledningen tar upp är inget specifikt skolproblem utan ett övergripande samhällsproblem. Det är svåra frågor som berör våra innersta tankar om demokrati, jämställdhet, könsroller, själslig och kroppslig integritet, kärlek, sex, etik och moral. Alla samhällsfunktioner och alla samhällsmedborgare måste dra sitt strå till stacken för att motverka alla former av kränkande behandling.

Det finns ett starkt och tydligt mandat för dig som är verksam i skolan att arbeta med de frågor som materialet tar upp. Det ingår i skolans uppdrag (se nedan temanas förankring i skolans styrdokument). Men utöver att det är ett uppdrag för er som arbetar i skolan så är det även en fantastisk möjlighet. Du som arbetar i skolan kan påverka och göra skillnad i unga människors liv. Och i förlängningen verka för ett samhälle där färre utsätts för sexuella trakasserier och sexualbrott. Hur många har den möjligheten i sitt dagliga arbete? Det är kanske där vi ska hitta drivkraften och inte enbart i styrdokumentet.

Vår målsättning med handledningen är att ge dig som arbetar i skolan de bästa förutsättningarna för att arbeta med dessa frågor. Att du med hjälp av handledningen ska våga, orka, vilja och inte minst känna entusiasm inför att tillsammans med kolleger och elever ta tag i arbetet med att befria er skola från sexualiserat språkbruk, sexuella trakasserier, kränkningar och övergrepp. Varje rektor, lärare, fritidsledare, kurator eller annan skolpersonal som gör det bidrar till ett bättre samhälle.

Temanas förankring i skolans styrdokument

De teman, frågeställningar och arbetsätt som handledningen berör och föreslår är väl förankrade i de lagar och styrdokument som omgärdar skolan och dess verksamhet. Nedan hittar du en sammanställning av utdrag, citat och hänvisningar som ger stöd för skolans arbete med dessa frågor.

Barn- och elevskyddslagen

Sedan 1:a april 2006 gäller en ny lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Lagens ändamål är att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder samt motverka trakasserier och annan kränkande behandling (1 §). Enligt lagen är skolorna skyldiga att ta fram en likabehandlingsplan och aktivt förebygga och förhindra att eleverna utsätts för diskriminering, trakasserier och annan kränkande behandling (6 §). Skolan har skyldighet att kunna visa hur man arbetar för att förebygga oönskade beteenden. Handledningen syftar till att vara ett stöd i skolans arbete för att motverka sexuella trakasserier och sexualbrott i skolmiljön och för att uppfylla de mål som formulerats i skolans likabehandlingsplan.

Skollagen

Även skollagen (1985:1100) ger stöd för att arbeta med de frågor som handledningen berör.

”Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar i inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.”

Läroplanen (Lpo94)

I läroplanen finner vi ett stort antal citat som stödjer handledningens innehåll och arbetssätt; nedan presenteras ett axplock av dessa.

Under rubriken – Grundläggande värden finner vi följande:

”Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla.”

Under rubriken – Förståelse och medmänsklighet:

”Skolan skall främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling skall prägla verksamheten. Ingen skall i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder eller för annan kränkande behandling. Tendenser till trakasserier och annan kränkande behandling skall aktivt motverkas.”

Under rubriken – Normer och värden, mål att sträva mot:

Skolan skall sträva efter att varje elev

- respekterar andra människors egenvärde,
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att bistå andra människor,

- kan leva sig in i och förstår andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen...

Riktlinjer – Läraren skall

- klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet,
- uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling,

Under rubriken – Kunskaper, mål att sträva mot

Skolan skall sträva efter att varje elev

- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra,

Mål att uppnå i grundskolan

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola

- känner till grunderna för samhällets lagar och normer och vet om sina rättigheter och skyldigheter i skolan och i samhället,

Slutligen under rubriken – Rektors ansvar

- ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger.

Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)

En genomgång av (Lpf 94) ger i huvudsak samma stöd som Lpo 94 för ett brett arbete med handledningens frågeställningar även på gymnasiet.

Frågornas förankring i kursplaner

Som nämns i läroplanen under rektors ansvar så är frågeställningarna som handledningen berör av ämnesöverskridande karaktär. Man kan dock finna ett särskilt stöd för dessa frågeställningar i kursplanerna för biologi och SO-ämnena.

I kursplanen för biologi kan man läsa under rubriken – Ämnets karaktär och uppbyggnad, människan:

Utifrån perspektivet att ta ansvar både för sig själv och andra behandlas frågor om kärlek, sexualitet och samlevnad.

Mål som eleven skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret:

Eleven skall beträffande kunskapens användning kunna föra diskussioner om sexualitet och samlevnad och därvid visa respekt för andras ståndpunkter och för olika samlevnadsformer.

I kursplanen för SO-ämnena kan man läsa under rubriken – Ämnets karaktär och uppbyggnad, demokrati som livsform och politiskt system:

I ämnena ingår att diskutera och reflektera över begrepp som identitet, sexualitet, kärlek och jämställdhet. Inom kunskapsområdet behandlas också samlevnad och relationer, människosyn och språkbruk så att möjligheten att diskutera värdefrågor i detta sammanhang utnyttjas.

I det samhällsorienterande perspektivet ingår att orientera om olika uppfattningar, men klart ta ställning mot sådana som innebära kränkningar av andra människor.

Handledningens innehåll, metodiska upplägg och struktur

Som vi nämnt är de frågeställningar som tas upp i materialet av ämnesövergripande karaktär. De hör med andra ord inte specifikt hemma i något enskilt skolämne utan ska kunna integreras i skolans ordinarie ämnesundervisning. Forskning har dock visat att ur ett inlärnings- och effektperspektiv kan det vara en fördel att, så som med ordinarie skolämnen, även schemalägga de frågor som berör skolans värdegrunds- och fostransuppdrag. Detta för att frågorna ska få mer kontinuitet och fokusering. Allt fler skolor gör så, exempelvis genom att samla frågeställningarna i ”ämnet” Livskunskap. Oavsett vilket arbetssätt man väljer – frågornas integrering i ordinarie ämnesundervisning, temadagar eller återkommande livskunskapsundervisning – kan det här materialet med fördel användas.

Handledningens teman

Både män och kvinnor, killar och tjejer, utför och utsätts för sexuella trakasserier. Samtidigt visar både anmälningssstatistik och forskning att det framför allt är män och killar som utsätter framför allt kvinnor och tjejer, men även andra män och killar, för dessa kränkningar. Oberoende av hur vi väljer att förklara problemet kan vi inte bortse från att kön har stor betydelse. Hur formas våra liv, vår identitet och våra beteenden utifrån vilket kön vi föds till? Vilka ramar och förväntningar har vi att förhålla oss till, och på vilket sätt kan det påverka och begränsa våra val och vårt handlingsutrymme?

Detta är i högsta grad relevanta frågor när man diskuterar sexuella trakasserier och sexuella övergrepp. Det räcker inte att bara prata om vilka handlingar som är tillåtna respektive otillåtna. Vi måste diskutera och problematisera vad som gör dessa handlingar och beteenden möjliga och till viss del även accepterade. Regler för tjejers och killars identitetsskapande och för hur man förväntas bete sig både sexuellt och annars gör att det blir svårt både att dra gränsen för vad som är ett övergrepp men också att våga hävda sin integritet och sina rättigheter.

På grund av detta har vi valt att inleda materialet med temat jämställdhet. Därefter kommer ett tema som innehåller övningar och frågeställningar kring kroppslig och sexuell integritet – Din kropp är din. Det räcker inte att säga att ”ett nej alltid är ett nej”. Man måste diskutera och undersöka på vilka sätt man kan säga nej, och, för att vända på det, måste man inte snarare vänta in ett ”ja”? Hur kan det se ut? Vad innebär egentligen ömsesidighet? Vi vet också att många sexuella övergrepp och kränkningar sker i nära relationer, inom familj, släkt och i kärleksrelationer. Detta tema behandlar därför även relationer. Efter detta kommer de tre temana Sexuella trakasserier, Sexualbrott och Sexualbrott via Internet.

Materialets fem teman

- **Jämställdhet.** Behandlar frågor om könsroller, identitetsskapande och jämställdhet. Hur påverkar kön och heteronormativitet vårt förhållningssätt och våra valmöjligheter?
- **Din kropp är din.** Behandlar frågor om relationen till den egna och andras kroppar, skillnaden mellan välkommen och ovälkommen beröring, gränssättning, sexuellt självbestämmande och ömsesidighet. Behandlar också frågor om förväntningar på och gränssättning i relationer samt vad som kännetecknar bra och dåliga relationer.

- **Sexuella trakasserier.** Behandlar kränkningar, fysiska och psykiska trakasserier, trakasserier på grund av kön och på grund av sexuell läggning, språkbruk, gränssättning, normer, lagstiftning, konsekvenser, myter och definitioner.
- **Sexualbrott.** Behandlar brott med inslag av sexuellt integritetskränkande handlingar, gränssättning, normer, lagstiftning, konsekvenser, myter och definitioner.
- **Sexualbrott på Internet.** Behandlar frågor som berör ungdomars utsatthet på Internet, vad som händer på chattsidor, trakasserier, vuxnas olika försök att snärja barn och ungdomar i ett sexuellt syfte – så kallad grooming – lagstiftning med mera.

Handledningens metodiska uppbyggnad

De frågeställningar som tas upp i handledningens teman är alla av den art som berör människors identitet, känsloliv, sexualitet och värdegrund. Målet är att medvetandegöra, slå hål på myter, förebygga negativa, destruktiva och kränkande beteenden och samtidigt förstärka det positiva. Vi kan då inte nöja oss med att förmedla kunskaper om lagstiftning och statistik. Om vi ens ska komma i närheten av dessa mål krävs det metoder som berör, går på djupet, kräver reflektion, ställningstaganden och i slutändan handling. Vi måste låta eleverna själva utforska frågorna ur ett för dem relevant perspektiv. De måste ges möjlighet och tid att reflektera över och diskutera sin egen roll och sitt eget förhållningsätt. Det kräver en pedagogisk modell som i sitt utförande strävar efter dessa saker.

Samtliga fem teman är uppbyggda enligt samma metodik. De bygger på en traditionell pedagogisk modell – de kvalitativa utvecklingsfaserna – undersöka, analysera, värdera och handla. Eleverna guidas genom de olika stegen med hjälp av frågeställningar, metodförslag och övningar. Metoden är vald för att den ger eleverna en fördjupad kunskap om temats problematik, möjlighet till personliga ställningstaganden och, inte minst, möjlighet att få handla i enlighet med de nyvunna kunskaperna. Härigenom blir eleverna själva aktörer i arbetet i stället för passiva mottagare som matas med information. Det betyder i sin tur ett större engagemang, en större förståelse och en högre grad av efterlevnad av önskade värderingar och förhållningsätt. Och det är ju, i slutändan, denna handlednings målsättning samt det som skolans värdegrundsuppdrag går ut på.

Nivåer

Eftersom materialet spänner över ett så brett åldersspann som från årskurs 7 till årskurs 3 på gymnasiet krävs att frågeställningarna varierar i svårighetsgrad och komplexitet. De är därför grupperade i tre nivåer med en ökande svårighetsgrad. Varje nivå markeras med sin egen färg. I tema 4 Sexualbrott och tema 5 Sexualbrott på Internet finns enbart nivå 2 och 3. Det beror på den inneboende svårighetsgrad och komplexitet som dessa två teman har.

Men det är viktigt att tänka på att det kan vara stor skillnad mellan elever i samma årskurs och mellan skolor när det gäller mognad och erfarenhet av att arbeta med de frågeställningar som berörs. Därför har vi medvetet valt att inte koppla nivåerna till speciella årskurser utan meningen är att pedagogen bedömer den mognadsgrad och den situation som eleverna befinner sig i och väljer övningar och frågeställningar därefter. Det står pedagogen fritt att ”mixa” övningar och frågeställningar från de olika nivåerna utifrån klassens och enskilda elevers intresse, ambition och mognad.

Temas uppbyggnad

Pedagogens introduktion

Varje tema inleds med en introduktion som vänder sig till pedagogen. Här får pedagogen kunskap om vad man bör tänka på innan och under den tid man genomför ett temaarbete inom temats område. Vilka är fallgroparna? Hur undviker man att reproducera fördomar? Hur undviker man att utsätta eventuellt redan kränkta elever för än mer kränkning?

Fakta och bakgrundsmaterial

Efter introduktionen kommer en faktatext där temats problematik, statistik, utveckling och koppling till rådande lagstiftning presenteras. Denna text vänder sig i första hand till pedagogen men kan även med fördel helt eller delvis kopieras och delas ut till eleverna, som kan använda det som ett underlag för sin faktsamling. Här ges även en hel del referenser och tips om annan litteratur och hemsidor där man kan hämta mer information.

Arbetsmaterial

Därefter kommer själva arbetsmaterialet med berättelser, övningar och frågor som eleverna kan använda sig av i sitt arbete. Varje temas arbetsmaterial inleds med en starter.

Starter



En ”starter” är till för att väcka elevernas intresse för temat. Det kan vara en berättelse, en övning, en hypotes, ett påstående, en tidningsartikel eller en händelse som berör temat. Startern kan även användas till att sätta igång tankar om temats frågeställningar och problematik så att eleverna utifrån det kan hitta på egna frågor att arbeta vidare med. I handledningen har vi i huvudsak använt berättelser som starter.

Berättelserna sätter in temat i ett elevperspektiv för att på så sätt väcka deras intresse för den problematik som beskrivs. Till varje berättelse finns ett antal frågor att diskutera och utgå ifrån i sina arbeten.

Efter den eller de inledande berättelserna följer ett antal förslag på frågeställningar och tillvägagångssätt för det fortsatta arbetet med temat. Frågeställningarna är indelade i enlighet med den arbetsprocess i utvecklingsfaser som presenteras nedan. De är därutöver indelade i två till tre nivåer efter svårighetsgrad för att kunna anpassa arbetet efter den nivå eleverna befinner sig på. Temana Sexualbrott och Sexualbrott på nätet har enbart nivå 2 och 3, då dessa teman till sin natur är mer krävande i sin komplexitet.

Handledningens frågeställningar är på intet sätt heltäckande utan ska ses som inspiration. Låt gärna eleverna utifrån temat formulera egna frågeställningar som komplement till eller ersättning för handledningens frågor. Det är inte viktigt att just handledningens frågeställningar används utan det som är viktigt är att eleverna känner att frågeställningarna är relevanta och berör dem och deras tillvaro.

Undersök och beskriv



I detta steg får eleverna utifrån handledningens och sina egna frågeställningar undersöka, inhämta och beskriva fakta. Frågeställningarna griper över ett antal olika skolämnen och är uppdelade i nivåer efter svårighetsgrad. De utgår från elevernas verklighet i skolan, hemma och på fritiden i kompisgänget och kopplar sedan vidare till samhället och de normer, värderingar och regelverk i form av lagar som gäller där. Föreslagna tillvägagångssätt är intervjuer, enkäter samt att söka information i litteratur, media och på Internet.

Analysera och bearbeta



Här går eleverna vidare med att analysera och bearbeta orsaker, konsekvenser, samband och jämförelser utifrån de kunskaper och erfarenheter som det tidigare arbetet med att undersöka och be-

skriva har gett. Frågeställningarna griper även här över ett antal skolämnen och är uppdelade i nivåer efter svårighetsgrad. Förelagda tillvägagångssätt är desamma som ovan men även diskussion kan vara ett verktyg i denna fas.

Reflektera och värdera



Utifrån diskussions- och värderingsövningar får eleverna här reflektera över och diskutera vad de individuellt och som grupp anser om de kunskaper, sammanhang och problemställningar som de har tillgodogjort sig under arbetets gång. Stanna inte på åsiktsnivå utan försök få eleverna att formulera de egna värderingar som ligger till grund för deras ställningstaganden.

Sammanställ och handla



Slutligen får eleverna dokumentera, sammanställa och presentera sina nya kunskaper och erfarenheter. Låt gärna denna del innehålla en stor del elevaktivt arbete och utmynna i konkreta handlingar så som kampanjarbete på den egna skolan för att motverka ett sexualiserat språkbruk eller att få arbeta med lokal opinionsbildning – exempelvis skriva en insändare eller kontakta och försöka påverka kommunens tjänstemän eller politiker i en speciell fråga. Det viktiga är att eleverna ges möjlighet att visa upp sina kunskaper och handla i enlighet med dem. På så vis blir de aktörer i stället för passiva mottagare. Skolarbetet blir då ”på riktigt”.

Planering och handledning av tema-/projektarbete

Innan eleverna sätter igång med sitt arbete kan det vara bra om de, med stöd av pedagogen, formulerar en projektplan. Planen bör beskriva vilka frågeställningar de tänker undersöka, vilken metod de kommer att använda samt hur och när de tänker presentera sina resultat. Om temaarbetet genomförs i grupparbetets form bör planen även klargöra gruppens respektive varje elevs enskilda ansvarsområde. Sist i detta avsnitt, sidorna 21 och 22, bifogas exempel på hur sådana planer kan se ut. (Bilaga 1. Elevens planering och Bilaga 2. Elevens handlingsplan.)

Om arbetet följer modellen med de kvalitativa utvecklingsnivåerna – Undersöka, Analysera, Värdera och Handla – kan eleven enskilt eller i grupp ta fram idéer på vad som kan göras på respektive nivå. Ibland, särskilt när arbetssättet är nytt, kan eleven behöva hjälp med att komma igång med att strukturera sin plan och sitt arbete.

Det är viktigt att eleverna får tid att arbeta med sin planering. En väl genomförd plan ger resultat i form av ett kvalitativt bättre arbete. Elevens plan ska alltid vara i form av skriftlig dokumentation (se bilaga 1 och 2) som går igenom tillsammans med läraren. Eleven kan då få ett eller annat tips för sin planering och läraren kan överblicka om eleven har gjort rimliga bedömningar när det gäller arbetets omfattning, tidsåtgång, val av källor och redovisningsmetod. Det är även viktigt att se till att varje elevs arbete blir så allsidigt att eleven utvecklas i linje med målen i läroplanen och kursplaner.

Lärare eller handledare

Var går gränsen mellan lärarroll och handledarroll? Det måste situationen utvisa. Läraren är en bland många källor till information. Ofta är det till exempel lämpligt att läraren hjälper eleverna med en introduktion till temat. När arbetet väl är igång kan läraren mer ta en handledarroll. Lärarens viktigaste uppgift som handledare är att försöka ha så god överblick som möjligt över elevens arbete och vid svårigheter visa på vägar att gå. Det är viktigt att alla elever blir sedda, att ingen fastnar för länge vid en svårighet och att planeringen så långt som möjligt upprätthålls. Arbetet förs framåt genom en löpande dialog mellan elev och lärare.

Att leda värderingsövningar

Handledningen innehåller ett antal värderingsövningar. Dessa syftar till att medvetandegöra övningsdeltagaren om hans eller hennes åsikter och värderingar i den fråga som berörs. I värderingsövningarna får eleverna diskutera, analysera, granska och till sist argumentera för sina värderingar och ställningstaganden i de frågor som tas upp. Avsikten är att eleverna genom processen ska reflektera över sina värderingar och ställningstaganden så att de i slutändan är ”aktiva värderingar”, det vill säga värderingar man bottenar i, känner stolthet över och agerar utifrån. På så sätt kan eleverna påverkas att ta ett större personligt ansvar för sitt agerande gentemot sig själva, sina kamrater och sin omvärld.

I värderingsövningar finns inga ”rätta svar”. Var och en har rätt att ha just sina värderingar. Det är därför viktigt att den som leder övningen är neutral under övningens gång och inte fördömer ens de åsikter som kan låta stötande. Naturligtvis ska inte personangrepp och kränkningar tillåtas. Ställ följdfrågor så att eleverna får motivera sina åsikter, låt andra övningsdeltagare med motsatta åsikter ställa frågor, debattera och argumentera för sina åsikter som motpol. Övningsledarens ansvar är att vara de-

battledare och att med hjälp av väl valda följdfrågor skapa ett bra diskussionsklimat, där många olika åsikter kan brytas mot varandra.

Att leda värderingsövningar inom handledningens temaområden

När de gäller att leda och genomföra värderingsövningar inom handledningens temaområden krävs större eftertanke än vid andra temaområden. Övningarna får inte i sitt genomförande, genom följdfrågor och övningsdiskussioner, ytterligare förstärka myter, uppfattningar och normer om könsroller, sexualitet, heterosexualitet som norm med mera. Vi har ansträngt oss för att våra föreslagna övningar inte ska fastna i den fällan. Men det är av största vikt att även du som leder övningarna är vaksam så att övningarna inte förstärker och bekräftar myter och oönskade normer istället för att ifrågasätta dem. Man måste också hela tiden vara medveten om att det i klassrummet med största sannolikhet sitter elever som har egna erfarenheter av olika former av trakasserier, som har en annan sexuell läggning än den heterosexuella eller som har varit utsatta för sexuella övergrepp. Detta lägger ett extra stort ansvar på diskussionsledaren.

De flesta som utsätts för övergrepp utsätts av någon de känner. Därför finns risken att det sitter elever i klassen som trakasserats eller utsatts för övergrepp av en klasskompis.

Ett sätt att undvika en del, men absolut inte all, risk för ytterligare kränkningar under diskussionerna är att dela upp klassen utifrån kön i vissa diskussioner. Många som arbetar med de här frågorna i skolvärlden arbetar med könsuppdelade grupper, också eftersom erfarenheten är att diskussionerna på detta sätt blir mer djupgående och givande.

Samverkan med föräldrar

Föräldrarna är sina barns viktigaste normgivare. De allra flesta föräldrar tar det ansvaret och gör sitt bästa för att uppfostra sina barn i en god anda. I de fall det brister krävs att andra vuxna runt barnet tar ett ansvar. I den bästa av världar samverkar de vuxna som finns runt barnen, och där föräldraskapet brister kompenserar andra. Ett steg i den riktningen är att i största möjliga mån sträva efter samverkan och öppen dialog mellan skola, föräldrar och andra vuxna i barnens närhet, exempelvis mor- och farföräldrar eller ledare från föreningslivet. Skolan bör därför kontinuerligt bjuda in och involvera föräldrarna i elevernas arbete och vardag. Man kan låta eleverna ta hem frågor att diskutera med sina föräldrar, mor- och farföräldrar och syskon för att sedan

komma tillbaka och berätta hur man såg på frågan i deras familj. Genom att initiera dessa värdegrundsdiskussioner i hemmet ger skolan föräldrarna ytterligare möjlighet att fostra och stödja sina barns utveckling till ansvarstagande individer. Det kan även vara en god idé att aktivera föräldragruppen om man har problem i skolan, exempelvis med sexualiserat språkbruk eller olika former av trakasserier. Skolan kan då informera föräldrarna om problemen och be att de tar upp och diskuterar dem med sina barn och klart och tydligt markerar att de inte vill att deras barn ska vara en del i detta. En relativt enkel insats som ofta ger goda effekter. Materialet ger konkreta tips på hur föräldrarna kan involveras i arbetet med materialets teman och skolans värdegrundsarbete.

Samverka med aktörer i närsamhället

Det är under uppväxtåren vi formar vår värdegrund och våra livsstilsval. I och med skolplikten kan vi nå alla barn och ungdomar i Sverige. Det är en unik möjlighet att påverka. En möjlighet som vi ur ett samhällsperspektiv inte har råd att missa. Men skolan kan inte och ska inte ensam göra hela arbetet. Genom att öppna skolan gentemot lokalsamhället och bjuda in aktörer som kan fungera som bollplank, kunskapsförmedlare, stöd, mentorer och handledare åt elever och skolpersonal, ökar möjligheten till ett bredare arbete med flera olika insatser från lokalsamhället. Det ökar även möjligheten till ett ”finmaskigare skyddsnät” för de barn och ungdomar som inte har det önskade stödet hemifrån.

Många ungdomar är aktiva inom någon form av föreningsliv, och många föreningar tar ett stort socialt ansvar. Inom föreningslivet fungerar många ledare som extra föräldrar och förebilder. Bjud in, informera och involvera dessa ledare i skolans arbete med värdegrundsfrågorna. Värdet av att ungdomarna möts av en gemensam värdegrund i skolan och på fritiden bland vuxna som är viktiga för dem är stort. Därför är naturligtvis även personalen på fritidsgården viktig att ha med.

Representanter för näringslivet är ofta villiga att ställa upp på olika sätt. Bjud in och involvera dem i skolarbetet. De skulle kunna ge eleverna en bild av hur jämställdhetsfrågor, sexuella trakasserier med mera hanteras på arbetsplatser och på så sätt ge eleverna kunskap om de här frågornas betydelse i arbetslivet och i samhället.

Kommunen i form av kommunens politiker, tjänstemän och det lokala brottsförebyggande rådet har mycket att vinna på att föra en kontinuerlig dialog med kommunens unga. Bjud in dem för att diskutera dessa viktiga frågor ur ett kommunperspektiv.

Slutligen finns det många organisationer som kan vara bra samarbetspartner för skolan kring de områden som handledningen tar upp, exempelvis mans- och kvinnojourer, brottsofferjourer, kyrkan och olika intresseorganisationer som arbetar med jämställdhetsfrågor med mera.

Att ta kontakt

Det är en fördel om man inom skolan generellt tänker igenom och diskuterar inom vilka områden man skulle vilja ha influenser, stöd och hjälp av aktörer utifrån. Diskutera därefter vilka aktörer som finns i närsamhället som stämmer in på de önskemål som ni har i er skola. När ni tar kontakt, presentera de områden där skolan ser en möjlighet att samverka och hur skolan skulle vilja att denna samverkan såg ut. Sammanställ därefter en kontaktlista som beskriver skolans samverkanspartner, deras områden, vad de kan tänka sig att bidra med och i vilken omfattning och vem man ska kontakta samt den personens kontaktuppgifter. På så sätt kan alla som arbetar i skolan få tillgång till uppgifterna och kan då ta kontakt när de arbetar med något av dessa områden. Detta underlättar för lärarna att ta kontakt med externa parter, vilket i sin tur leder till att det i större utsträckning verkligen blir av. Arbets sättet ligger helt i linje med läroplanens ambition att skolan ska samverka med närsamhället.

Bilaga 1. Elevens planering

Namn _____ Datum _____

Mitt arbetsområde _____

Jag ska arbeta själv/tillsammans med _____

Det här ska jag/vi ta reda på (vår tes) _____

De här källorna tänker jag/vi använda _____

De här metoderna tänker jag/vi använda _____

Jag/vi ska vara klara _____

Så här tänker jag/vi redovisa arbetet _____

Mitt/vårt arbetes koppling till läroplan, kursplaner, mål och kriterier

Vi har gått igenom och kommit överens om ovanstående planering

Underskrift elev

Underskrift lärare

Bilaga 2. Elevens handlingsplan

Namn _____ Datum _____

Mitt/vårt arbetsområde _____

Jag ska arbeta själv/tillsammans med _____

Mitt ansvarsområde i gruppen är _____

Utifrån det jag/vi har lärt mig/oss vill jag/vi genomföra följande _____

Syftet med att genomföra detta är _____

De här metoderna tänker jag/vi använda _____

Jag/vi ska vara klara _____

Så här tänker jag/vi redovisa arbetet _____

Vi har gått igenom och kommit överens om ovanstående handlingsplan

Underskrift elev

Underskrift lärare